

Эш Веселовский ылаңгыя чуртталга багчыларынын туудунун орток-түзизин чыгаргыч-биле холбозаш айткыргылар-нын кутайын тодаргыч чутуааан.

Чер-черин тууду материалдарын эки ахматларыннын ортокс чутуааанын кут-гуйын чутуааан, эш Веселовский рес-публикага чыл бтуру 15 миллион тоиз чедир хыргышты ал болурун демд-зев. Оз чиг-оттен белегезин хыргыш-тынн платтар 52 миллион дербачин метр чуртталга шезун туударына четид-

(Токунч 2-ти озына)

РСФСР-нің Дээди Сөвединиң үшкү сессиязы

(Төнчүзү).

Депутат Д. Н. Крюков (Тюмень область) областа бар болуп турар кайтамчы хей бүдүмө байлалары, газдын, көмүр даштын, рудаларынын үлөтүр кураамдарынын, торфтуң чуртта өңдө хей кураамдарынын, гидроэнергетиктиң кураамдарынын дугайын чууаалаан. Иччазакжак ол байлалары оожум шиттедиң ап турар. РСФСР-ниң Кураамы болгаш СССР-ниң Эртемир академиязы Уралдык экономика-биле чарыбас холбазы ол району хөгжүдериңи аргаларын кошкаш шитилеш турар. Базык тударын болгаш мый бетелеткелерин көүдөйр талзы-биле областа уау аргаларды.

Эш Крюков оон инай өргөлө аппаратын бөдүмчүдериңи болгаш шителериңи дугайында айтырыгын чууаалаан.

Ажылчы чонларын кадмын камгалаарынын айтырыгын депутат М. С. Обращованың (Саратов хоорай) саналыга уау чери эгелен. 1957 чылда Саратов областа болгаш Саратов хоорайга кадык камгалаарынын талзы-биле өрткен чылдыгына деннээрде дөөсөөлөдөр дыка көүдөй-нин ол деннээрде. Акша херектелериңи чамдыгын аныкшан четкини калбар-тырынга бээр, ол чорук мергешилдиг аи-

чи дууламчынын төпче улам-на чоокшудар артыгы бээр. Саратов областын бүгү райондары ам ренгит аппараттары-биле, клинка лабораториялары-биле, санитария транспортту-биле хандыртынган. Эмчи кадрларын хуваарын экижидериңи өргөжө чууаалааны дугайын депутат Обращова чууаалаан.

Депутат А. А. Королев (Воронеж область) 1955 чылда областа үлөтүр бүдүмчүдериңи хемчөөлө 1940 чылдыгына деннээрде ийи ажыг катап өскөн деп дыкнаткан. 1956 чылда үлөтүр бүдүмчүдериңи деннээр 18,2 хуу немей өскөн. Эскаваторларын, амгы үеңиң дарганналга болгаш хемчөөлө дерижелериңи, тараа аргалар нарын машиналарын, каучукту, автомашиналарын, радио приемниктерин, телевизорларын Воронежте бүдүрүп турар апарган.

Эш Королев өскө-даа депутаттар-биле бир дөмөй, 1957 чылда республиканың үчүс ажыл-агый планын болгаш бөдөдөдүн бадылаарын деткиң чууаалаан.

Депутаттар М. И. Нугманов (Башкир АССР) болгаш Н. П. Шенников (Ленинград область) олар база эртенги хуралга санал бергеннер.

Планын 103 хуу күтсеткен, а бөдө ажыл-агыйыңа ажылдакчылары сүт, эт, картофель бүдүрерин көүдөткөн деп чүбө-ни деннээрде, республиканың улус ажыл-агыйын улам иңай хөгжүдөр талзы-биле хемчөөлөдөр дугайын чууаалаан. Чуваш республиканың чамдык онзагай байлаларын барымдаалаан, оон көдө ажыл-агый бүдүмчүдериңи кол адыры—мал ажылы болгаш техниктиң кулачуларын тарып өстүрүп болуп ужурау деп ол айткан. Оон-биле холбаштыр РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиңиң талзындан дууламчы өргөжөк чууга.

Республиканың куштура албан черлериңи ийгеде херекелдериңи кичөөлөй чок дөш РСФСР-ниң Култура министр-ствозун депутат шүтүмчүлө.

Депутат А. В. Макарычева (Приморье крайы)н эгерткеш байлаларынын дугайын чууаалаан. Эрткен чымын крайга үлөтүр продукциянын бүдүрү 1955 чылдыгына деннээрде 20 хуу өскөн. План-дан ажыг 233 муң центнер бадыкты бол-гаш дөт миллион ажыг сава краб консер-валарын берген, Приморьениң балыкчыла-рын дыка өнү ажылдакчы.

Крайың азын хей хоорайларында чурттага түдүүн калбартыры, кадык камгалаарын экижидер өргөжөк чууга деп эш Макарычева чууаалаан. Бүдүр-гелери Приморье крайга турар министр-ствозар олче кичөөлөй салыр ужурау.

Депутат А. А. Логунов республика өн-не анык областарың бирөөн — Базалово областа көдө ажыл-агый хөгжүд-ериңи айтырым болгаш саналыга то-дотгай чууаалаан. Областа түрүстүтү-нүндан бээр өрткен үш чылдарын дүр-гүдө манаа тараа бүдүрү 30 ажыг хуу, картофель 69 хуу, тарымал тоорук болгаш чигир свеклазы ийи ажыг катап көүдө-н. Малдын баш саны өсөлү чылда дыка кө-үдөдөн.

Моон-биле кады областың колхозтары-нын, совхозтарынын болгаш МТС-териниң ажылдында ажылдакчылар кураамдар ам-даа хей деп эш Логунов деннээр. Смендичи колхозчуларын уалериңи ёзу-гаар областың ажылчы чоннары өт бүд-үрери өрткен чылдыгына уау ийи катап көүдөдөр, а сүт бүдүрерин бүтүн чартык катап бедидер деп хулаагыни ап турар.

РСФСР-ниң Коммунал ажыл-агый ми-нистр депутат П. В. Сури, депутат И. М. Васильев (Алтай край), депутат А. И. Смирнов (Чита область) олар база кезжө-ни хуралга санал бергеннер.

Сессия март 14-те ажылын үргүчү-лөс.

(СЭТА).

Тыва облукүсскомда

ССР-ниң Эртемир Академиязынын дыл институтун төрө дылдар секторун чүдүдүр деп көргөн, база Тыванын дыл, литература болгаш төгүтүң эрте-мириниң институтун кирип белгени Тыва орфографиянын шын бижилгезиниң дүрүмүнүн төлөвилеңи бадылаар дуга-

йында ажылчы чоннар депутаттарынын областа Сөвединиң Күсөөсүн Комитети чоотта чаа шийтир хулааң алган.

Шын бижилгениң орфографиязын дүрүмүн бо чылдың апрель 1-те чедир паралаң үндүрерин областың оон үндүр-чериңе (директор эш Делег) хулааңдыр-

ген. Бадылатылган тыва орфографияны-нын бижилгезиниң дүрүмүн ажыл-херек-терин тыва дыл кырынга чорудуп турар бүтү организациалар болгаш облово, ном үндүрер чер, солуннар редакциялары бо-тарынын ажылчыга шыгынын уурдуга бадылаарын облукүсском дааскан.

1871 чылдың Париж коммуназы

Бөгүн бүгү делегейиң депшилагыч ки-жилери Париж Коммуназынын 86 чыл болгаш өнө деннээр турарлар. Оон ужу-дузды делегейиң революстүг ажылчы шимчөөшкениниң төгүтүңи канчаар-даа ааскы уау. Париж коммуназы капитал-измге баштайгы согушунуң таварыш-тырган, ажылчы ангының революстүг чааан тургускан болгаш капитализмниң нитилдеди социализм-биле солутууну эгел болган.

Францияга 1848 чылдың революцияны аштырган соонда реакциянык тергилдөө-шкениңиң үр үеңи эгелен, ол үе—I Напо-леонун чөөни III Наполеон — Луи Бо-напарт чурттуг башкарычы күштериниң бадылга император болуп турган Ийги империяның үеңи болуп.

Ийги империянык дөгүнүл турганы-нын сөөлү үеңиде Франция политиктиг болгаш экономиктиг кризистик зар-берге үеңи чурттап эрттирп турган. Ажылчы шимчөөшкени улам-на күштеп, револю-ция чокшолуп турган. Аар-берге байдалдан уштуп арта чугаа чаа дайында деп III Наполеон болгаш буржуаз аңгылар ийчаар көрүп турганнар.

1870 чылдың июль 19-та Франция Пруссияга уау дайын чаралаан. Ийчазала-да Францияга ол үеде тергилдөө турган Бонапарттың ёзу-чүрүмүнү ийи берген чоруту дайынынын баштайгы хүнери көр-гөскөн. 1870 чылдың сентябрийн 2-де Франциянын бир армиязы Седан хоорай-нын чамыга шуут дүжүп берген болгаш император III Наполеон туттурган.

Седаның чамыга француз шериглери-ниң чылча шаштырганынын дугайында меддө уластуң дошкун киленнөөшкенин үндүргөн. Сентябрь 4-те Парижтиң ажыл-чынары болгаш биче буржуазия хөлөп үнгөш, Ийги империяны дүжүп окташ болгаш Францияны республика кылдыр чаралаан. Ийчазала-даа ажылчы чончу-лошкаш организацианы чорутуу ажылаан, буржуазия өргө-чатырганы эжелен ап, «Национал камгаладык» чааан тургус-кан. Ийги империяны дүжүргөн болгаш пруссий шериглериңи Францияны дөс-көөрүнче ханылап киргени дайының ха-рактерин өсөөрткөн. Пруссиянык эжелечин

политиказынын түпнелинде эжелечикте уау Франция чөптүг дайыны чорудар апарган. Ийиң түрүжө «Национал кам-галадык» чааа бөдүңүг ажыл-чорудуга-зының баштайгы хүнеринде эгелөөн-дө дайында уау уластуң күштериниң мобили-зациязын бодаан, харын-на улус масса-ларын улам өзүп турар патриотчу идея-кейинде болгаш революстүг хөөн бодаан-дан көрткөш дайын-биле бүтү сүтүчө кылга берген. Ийчангаш «Национал камта-ладык» чааа «Национал өскөрүкчү» чаа-зак болуп хууаган.

Пруссия шериглер сентябрь 17-де Па-рижте бүзөөлөшкөн. Төрөөн хоорайын азылчы ангы камгалап тургашкан. Дай-ында уау деннээр-биле бүтү Фран-цияга партизандар отрядтары түстүтү-ган.

1871 чылдың январьның төсчүдөдө немецтер Франциянык бүтү дөсөөсүнүн үштүң бир кезин эжелеп алкан. «Наци-онал камгаладык» чааа прусс эжелечин-лери-биле аар-берге түр тайбынны Фран-цияга көчүрүп аар-берге негелдериңи кыл-дыр чарган. Оон соонда Франциянык бур-жуазияны уластуң чөсөөн дүжүргөш, чуртта революстүг күштерини чылча ша-зырыч бөдүңүг күженишкенин үндүмү-дүр. Реакциянык буржуазияга уау де-миселге ажылчы ангы болгаш оон-биле кады хоорайын биче буржуазияны бөдү-нү күштерин сүрүл каттыштырган. Ажылчы ангының шериг-политиктиг дүжүртү төвү Национал Гвардияны Топ Комитети болуп берген. Топ Комитет Париж-тиң Национал гвардиянын батальон бү-рүтүдүн солуттурган төлөөлөрдөн түргү-түткан.

Пруссий шериглерге уау хоорайын камгалаан ол уауруту, уласту чөсө-лөп, Команды составын тоюулаарын болгаш ажылдан дүжүрерин боттандырып турган. Контрреволюстүг чазактың шериглери генерал Тьерин башталгызы-биле март 17—18-тиң дүңдөндө Парижче халлап кирген. Парижтиң пролетариаты контр-революстүг чазактың шериглериңиң уула-рыныкынын ажып тинтөөн, чазактын чугаа албан черлериңиң бажынаарын эжел алган. Чазак болгаш оон хамык дү-

жүмттери Версальге дөсө берген. Париж-те өргө-чатырга ажылчы ангының хо-лунга кирген. Ийчангаш 1871 чылдың март 18-ни бирги ажылчы революциянык хүнү боу берген.

Париж Коммуназы — 1871 чылдың март 18-те тура-халымыкынын түп-нелинде париж ажылчынарының тургус-кан революстүг чазак — пролетариатын диктатуразынык делегейде бирги дүрүжүлгө болуп. Париж коммуназы буржуазиянык күртүе машиназын буза шапкан, эрги министрлериниң дүжүргөн, доктаамал шериги болгаш позицияны чок кылгаш, бүтү уласту чөсөлгөн. 1871 чылдың март 26-да бүтү нийтиниң бадылаашкы-ны-биле солуттурган Коммуна — күр-не өргө-чатырганынын дөдө ортаны болуп берген. Солугадалар Парижтиң ажыл-чы чоннарынын улагу кезин киришкен. Коммуназы 86 кезигүнериниң ийинде 28 аңгыччыннар, I интернационалдың кезигүнери 18 кижи бар турган.

Күртүңиң херектерин уаурутуңа: бүтүсдикти, шериг, даштык харылаа-ларын, сан-хөдүк, күш-ажылдык, чыры-дышкынынын, аш-чөмөңиң комиссия-зын тургусуулаан.

Албан черлериңиң баштыкчыларына, национал гвардиянык командириңиңе уластуң нийтинде үңгө кижилери тур-гускан. Коммуна хоойлуларын бөдү үнү-рүп турган, а оң кезигүнери хоойлу-ларын күтсөдөр. Коммунанын мурунуга өтөтү кылды турган. Күртүе албан чер-лериңиң уластуңчулары, судялар уластуң мурунуга өтөтүтү, оларын солутур бол-гаш дүжүрүп кааптып болуп турган. Про-летар революциязынын азыс укта шы-нырыга таарым турар чаа күртүе маши-назын Коммунанык ол ап чоруткан хем-чеглери тургускан.

Коммуна ажылчы ангының диктату-разы болбушаан, социал-экономиктиг элөөн хей хемчеглери боттандырган. Дөш чө-рү барган буржуазиянык үлөтүр бүт-үрүлгелериңиң ажылчы ангының холунга шитилди берген. Ол заводтары болгаш фабрикалары ажылчынар боттары уу-дур турганнар. Олар бүдүрүлгениң пла-нын чогадып, чатылгарын хулааң ап,

Социалистиг чарышты калбарткан

Тес-Хем районунуң Ленин аттыг кол-хоозунуң тудуг бригады бо чымын 3690 кубометр тудуг мыйа бетелеткен. Ам 2790 кубометр бетелеткениң болгаш орук агыныч үндүр сөөртүнгөн. Бетелеткениң мыйаши тудуг шөдериңче сөөртүп эгел-зөөн.

Бригада үш эвено кылыр үстүд ал-ган ажылдап турар. Ланзымын эвенозу муң кубометр мыйа бетелеткен планын 1112 кубометр, а Чайбар-оолдуң эвенозу 900 кубометр мыйа бетелеткен тургаш 834 кубометрин, Хүдөр-оол уурткан эвено 800 кубометр мыйастан 445 кубометрин бетелеткен.

Тудуг мыйажинык бетелеткелин дүргөдөр дөш колхоз баштаар чери болгаш кол-хоз партия организацианың организаци-тыг хемчеглериңиң ап турар. 12 колхозчу малчынар 200 чүтүктү кезип, тудуг шө-дүндө хөгжүргөн. 30 малчынар Теректиг-Хемин оруун трактор чорутуу кылдыр аштаан болгаш мыйа кезип бетелеткен тур-чир черде бир чурттага бажынын тут-кан.

Мыйа бетелеткелин дүргөдөп, тудуг планын Октябрьниң социалистиг Улуг революциянык 40 чыл болуп өнөга чедир күтсөдөр дөш колхозчу тудугчу-лар социалистиг чарышты калбарткан.

С. СОРАТ-ООЛ.

Алды мун дөстөрн олуртур

ДАШТЫГ-КУЖУР. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик району «Кызыл тараачын» колхоз өрткен чымын нотаа ажылдакчы биче эвес орулганы алган. Бо чымын оон-даа бедик көргүзүлгелер болурунга хынамчалыг бетелеткен турар. Тускайлап өстүрүп тур-гы расаддар ам 5—8 см чедир бедип үнүп келген, оларын дик-дөк саважы-гаштарга март 10-дан эгелеп олурту бер-ген. Баштайгы ийи хүнерде беш кижи 2000 дөстү бетелеткен, олар ийиң 6000 дөстөрн олуртурган.

Парижтерде өдөктерин бетелеткен турар. Бо хүнерде 35 рамаларын немей кылган болгаш шилөөн шымыларын база кылган турар. Нотаа бригады бо чымын карто-фельди 20 гектарга олуртур, оон үреин-бери база бөлөн.

Суурну радиоожуктан

Сыстыг-Хем б. т. э. Токму району улагу суурларының бирээни. Районунуң харылаа-за контролары ажылчы суурну радиоожу-даны шийтирлөөн, ол ажылды кыска үе-де организациал чоруткан. Бо хүнерде суурнуң 40 ажыг бажынарында радио топкалары кириптинген. Арткан бажы-нары радиоожулары уламчалып турар.

Суурну чурттагычлары чуртун кайы-даа кыдыгарында бистик чедикшиңи-нерини радио дамчытыр хүн-бүрү со-нуурган дыкчан турар.

Н. ДАРЫЙГЫ.

БАЙЫРЛАЛГА БЕЛЕК КЫЛДЫР

Чурттага шөдериңиң тудуун улагу хемчөөлө калбартыр, бүтү ажылчынары-нын, көдөниң ажыл-ишчилерин болгаш албан-жаакчыларын таарымчалыг бажы-нар-биле бүгүн хандыар чуугаа соруа-ны СЭПК ТК-ның декабрь Плениуму ту-дугуларын мурунуга салган.

Партиянык шийтиниң амдырларга боттандырылгашан, база Октябрьниң соци-алистиг Улуг революциянык 40 чыл өнөга бетелетип ужураштыр үзөш «Тыва тудуг» трестиниң чурттага бажынар тудуг тудуг участогунуң ажылчынары чурттага бажынарын тудурунун кол-кол ажылдарын Октябрь байыралагына чедир күтсөдөр, бүтү тудуг планнарын декабрь 20-де доозарын хулааңиң алган сорукутуг ажылдап турарлар.

Олар тудуг ажылдарынын планын январь айда 160 ажыг хуу, февральда — 163 хуу күтсөткенер. Амгы үеде тудуг-чулар апрель айынык планынга кирип-тир ажылдап турарлар. Тудуг бригадала-рынын ийиндег Херте Темириниң, Ярославцевтиң уурткан бригадалары тудуг ажылдарынын планнарын үргүчү ажыг күтсөдөр, тудугтуң шынары бедидип тур-ар.

Тудуг бригадаларында ажылчынарын ийиндег эштер Шөмбүз, Кускашев, хоочун бызаачы Комбуй-оол, Макаренко болгаш оон-даа өскөдөр улагу Октябрьниң байыралагына алдар болдурган социали-стиг чарыштык тилекчилери болуп, хүн-бүрдө нормаларын 150—175 хуу чедир күтсөдөр турарлар.

Бо март айыны арткан хүнеринде кы-лып күтсөдөр бедиктен хулааңгелериңи тудугчулар алган: дөрт-дөрт аа ийи чурттаар 2 бажынарын бүрүн ажылаа-га кирип, ийи-ийи аа ийи чурттаар 3 чаа бажынарын кол тудуушкунун тө-терер, дөрт аа ийи чурттаар 1 бажы-на.

Ийи чүстү 5086 баш чедирген

Оюн Ланзы—Таңды районунуң Сталин аттыг колхоозунуң хоочун хойжуу. Лан-зыны ол ажылында он бир чылдарыңи дү-ругуунаа ажылдап, колхоостун дүрүжүл-гө хойжуларынын бирөөн апарган. Ол 1946 чылда колхоостун 200 баш төрүтү хойларын хулааң алган, чыл санында чаш төлү менди доктуртуп, колхоостун дүжаап келген. Оон өң баштай хулааң ал-ган 200 төрүтү хойлары ам 5086 баш четкен.

Хойжу малдын чаш төлү менди ажаап алдыра, төрүтү хойларын оларынче улагу кичөөлөй салып турар. Кыска үеде сөөк хүнерде хөөн өртөн орайга үн-дүргөш, кезжө база орайга бергенде кирип кезе турар. А чылгы хүнер бол-ганда өртөн өртө үндүрер. Малдын кү-жү көрүп турган одарларын солутуу чаа чууга.

О. ОПЕЕН.

ның чедир кылдырмаан чүдөдөрн бүрүн доозар.

Бо хулааңгени чүгле доозар эвес, ха-рын шакта ажыг күтсөдөрн тудугчу-лар чедип ап шидээрлар. Ийиң болза-лаа, «Тыва тудуг» трестиниң эртеле-ниң начальнигиниң олакчыны—ханды-рылганы харылаар хулааңгелер эш Новиков, трестин тудуг материаллар хан-дырылганын кылдының начальниги эш Бородин олар тудугтуң чууга мате-риаллары-биле тудуг объектилерин дыка четпес хандырып турар.

Дөрбөлчиней чонган мыйаңар, манга-лар амгы үеде тудуг бригадаларында үс-түп, үзүстөйил турар. Кажан тудуг мас-тери, бригадирлери тудуг материалларын үзүктелешкени чокка бээр дугайында ай-тырып туртуу келгире, хандырылганы кылдының начальниги эш Бородин олар-ның негелдериңи чогуур үеңиде ханды-рып бербей, чылым келген. Чижээ, чурттаганга чаа 5 бажынарында херек-телер соңга кыскагарын база дугайы-нда айтырыгын 1956 чылдың декабрь 15-те тургускан мен, а ол айтырыгын катап-катап хей улаа тургузуп тургус-лаа ону 1957 чылдың март 9-ка чедир солгаарларын келген. Бо талзы-биле трестин чазаныла цехиниң начальниги эш Осинов, инженер эш Жуков олар ба-за буртуулар.

Тудуг трестиниң удурутчулары, илангаш кол инженер эш Онуков чур-тага бажынынын тудуг объектилеринге ховар барып турар.

Бо четпестери шийтирлөп улаава-шаан, тудугчулар алган хулааңгелери эрестиг күтсөдөр, Октябрьниң социали-стиг Улуг революциянык 40 чылдыга төлөпиг ужураштылар.

Б. БАЙЫР-ООЛ.

«Тыва тудуг» трестинде тудуг мастери.

